

*Острів Еспаньйола,
місто Санто-Домінго,
палац віце-короля Індії,
Різдво 1511 року*

Ніхто не передбачав, що я розповідатиму.

У нашій родині мріяв старший брат. І та мрія стала священною. Христофор потягнув нас усіх за собою, і ми пішли за ним, доброхіть або силоміць.

Кожному з нас він приписав певну роль.

Я мав допомагати йому, вдень і вночі.

І мовчати.

Я ніколи й не думав заперечувати. Навіщо відкидати закон, якщо цей закон – ваше серце?

Погодившись, я відчув добро: отак і здійснилася мрія.

У новісінькому місті Санто-Домінго палац Алькасар мав би нагадувати Севілью. Але то був лише величезний масив сірого каміння, складеного на березі річечки Осами.

Підходьте без страху і переступайте поріг. Дуже мала ймовірність, що сторожа зупинить вас: здебільшого вона спить, і гучне сопіння доводить її беззастережну відданість шляхетній діяльності сну. Повертайте ліворуч і проминайте дві каплиці – одну велику, другу меншу. Знову повертайте ліворуч і штовхайте двері. Вам видасться, ніби ви зайшли до склепу: така-бо та кімната пуста й позбавлена світла. Саме таким є престижне й лиховісне помешкання, яке виділив мені віце-король. Віце-король тепер Дієго, мій небіж – єдиний законнонароджений син Христофора.

Мене часто запитують: яка незабгагнена сила змушує вас, Бартоломе, жити й жити на цьому острові? Чому ви обрали Еспаньйолу як свій останній притулок замість інших місць землі, де є безперечніші принади, набагато очевидніший затишок і, без сумніву, кращі лікарі? Чому ви не обрали Лісабон, любий вашому серцю Лісабон, або незрівнянно милу французьку долину Луари?

Залежно від настрою я обираю одну з незліченних причин, які спонукають мене щиро любити цей острів: різноманіття птахів, дев'ять барв моря, близькість гір, могутність ураганів, гострий дух, властивий тутешнім жінкам, сміливість – однакова для дівчаток і квітів – з'являгись усюди і прибирати найнескромніших поз...

Я мовчу про головне.

Усупереч нашим молодечим прагненням, ми з Христофором не побачили на цьому острові справжнього раю, раю святої Біблії. Зате якомога ближче підступили до нього. Мій розум ще досить ясний, щоб знати: вибір Еспаньйоли як місця проживання не захистить мене від смерті, що, як я добре відчуваю, підступає широким кроком. Я тільки знаю, що тут, як ніде більше у світі, я зможу опиратися іншим прокляттям віку: постійному гнітючому тиску холоду, дарма що надворі спека, жорстокому болю в суглобах і мукам пам'яті.

На Еспаньйолі видається, ніби кожна ніч стирає спогад про день, який тільки-но закінчився, тож кожен світанок, підводячись над іще спокійним морем, новий, чистий і легкий. Ніяке минуле не обтяжує його, – тобто ніяка провина.

Як Земля має провалля, де життя не дотримується тих самих законів, що й на поверхні, так і Час має діри.

Мені бракує вчених. Вони пояснили б мені цей феномен. Це, безперечно, уповільнення годин, пов'язане з нашою далекістю, з нашим місцем на кордонах призахідного сонця.

Чи посмію я признатися, що в цій своєрідній незмінній теперішності я живу так спокійно, як ніколи не жив раніше? Я вже звільнився від утоми мрій, бо Христофор покинув цей світ, і вільний від докорів сумління, які мала б породити безліч моїх гріхів.

Тієї неділі, першої неділі передріздвяного посту 1511 року, ми прокинулися разом – місто і я. Я люблю цей палац за його коралове каміння, яке пропускає звуки. Я чую передусім птахів, які вітають повернення світла, потім людей, які кашляють і плюють, коней, що форкають, рипіння возів, перший скрегіт пилок. Прибуває каравела. Я можу на слух розпізнати, яке вітрило згорнули, у якому місці порту вона стане на якір. Гавкають собаки. Вони гавкатимуть дедалі гучніше, аж поки їх погодують. Новий день починається важко, немов судно, яке насилу відходить від причалу. Кожному новому дневі я дякую, що він узяв мене на борт.

Не передбачаючи гризот, які невдовзі спустошать мені душу і відберуть спокій, я пішов до церкви.

Почалася відправа.

Важко молитися в моїй ситуації: сидячи в першому ряду, поміж віце-королем Дієго і його дружиною

Марією Толедською, я відчуваю, як до мене звернені всі погляди. Нехай Господь простить мені. Замість звертатися до нього і тільки до нього, я не припиняю відповідати на вітання. Раптом я підскакую. На кафедру вийшов якийсь домініканець і почав казання:

«Я голос Христа, що волає в пустелі цього острова...

Я голос Христа, що волає в пустелі цього острова... Цей голос сповіщає, що ви всі коїте смертний гріх унаслідок жорстокості й тиранії, з якими ставитесь до тутешнього невинного народу».

Від фрази до фрази голос набирив сили й ставав виразнішим. Здавалося, ніби слова стають камінням, яке він кидає нам в обличчя.

«Скажіть мені, ім'ям якого права і якої справедливості ви тримаєте індіанців у такому жорстокому й страхотливому рабстві? Хто дав вам право провадити мерзенну війну з цим народом, що мирно жив у своїй країні, де вже загинув у безмежній кількості?.. Чому ви тримаєте їх у такому стані утисків та виснаження, не даєте їм їсти, не лікуєте їхніх хвороб, від яких вони страждають і помирають унаслідок тяжкої праці, якої ви вимагаєте від них, просто вбиваючи їх, щоб день у день видобувати золото?.. Невже індіанці не люди? Невже не мають розуму й душі? Хіба ви не зобов'язані любити їх, як самих себе?.. Чому ви поринули в такий глибокий летаргічний сон? Знайте, що в своєму теперішньому стані ви здатні спастися не більшою мірою, ніж маври й турки, які відкидають віру Ісуса Христа».

Таким було того дня казання ченця Антоніо де Монтесіноса. Перед усією владою Еспаньйоли і всіма еп-